

Приключи проект „Земите и горите на орела“

На 30 юли в София се проведе заключителната пресконференция по изпълнението на проект „Мерки за опазване на малкия креслив орел и неговите местообитания в България“ LIFE18 NAT/BG/001051, съфинансиран по програма LIFE на Европейския съюз. Изпълнителната агенция по горите е координиращ бенефициент, а партньори по Проекта са Българското дружество за защита на птиците, ЮИДП – Сливен, и СИДП – Шумен.

В срещата участваха ръководителят на Проекта инж. Росен Райчев – зам. изпълнителен директор на Изпълнителната агенция по горите, и координатори от страна на партньорите – инж. Ваня Рътарова – изпълнителен директор на БДЗП, инж. Златка Азманова – зам.-директор на ЮИДП – Сливен. Участие взе и инж. Николай Василев – началник на отдел „Стратегии и планиране в горското стопанство“ в МЗХ.

Пред представители на медиите, Изпълнителната агенция по горите, БДЗП, ЮИДП – Сливен, и СИДП – Шумен, бяха представени резултатите от дейностите, реализирани в рамките на Проекта, по-известен с името „Земите и горите на орела“. Той е продължение на проект „Горите на орела“, успешно приключил през 2019 година. Основната му цел е дългосрочно опазване на популацията на малкия креслив орел чрез защита и устойчиво управление на гнездовите и хранителните местообитания на вида, както и създаване на нови. Проектът се осъществи на територията на двадесет специално защитени зони от екологичната мрежа „Натура 2000“ в Източна България. Изпълнява се от 2.08.2019 г., като първоначално продължителността му е 5 години. Заради COVID-19 и други фактори, които са оказали влияние, той е удължен, като крайният срок, поставен за изпълнение на една от дейностите, е 1.11.2025 година. Бюджетът му е 1 986 260 евро, от които 75 % са финансирани от Европейския съюз чрез програма LIFE. Останалите средства са осигурени от участващите партньори.

България е една от държавите с изключително значение за вида, защото се намира в южния ареал на неговото разпространение. По време на миграцията по Via Pontica преминава почти цялата популация от Балтийските държави в посока Африка, където основно прекарва зимата малкият креслив орел. Видът е известен у нас и като горски орел, защото гнезди в гори. Разполага гнездото си на големи дървета, които обикновено са в покрайнините на гората, близо до открити територии, където орелът намира своята плячка. Птицата е известна като чадърен вид. Определението

„чадърен“ идва от идеята, че опазването на местообитанията на вида чрез прилагане на определени мерки защитава и други видове в хранителната верига под него, които споделят неговите местообитания и имат сходни изисквания към факторите на околната среда.

В рамките на първия проект „Горите на орела“ БДЗП е работило основно в Югоизточна България, където е концентрирана голяма част от популацията на вида – в три защитени зони от националната екологична мрежа „Натура 2000“ – Сакар, Дервентските възвишения и Западна Странджа. През втория – „Земите и горите на орела“, проучванията са разширени и в Североизточна България, където плътността на популацията също е висока. В подготвителните дейности по Проекта от страна на БДЗП са идентифицирани гнезда на вида и негови територии, за които впоследствие са разработени мерки за защита. С първия проект са открити 71 гнезда, а при настоящия – още 101 в рамките на избраните двадесет територии от „Натура 2000“. Идентифицирането на гнездата е помогнало да се направи преоценка на плътността на популацията в България. Първоначално тя е оценявана на около 500 – 600 индивида, но според последните проучвания е близо 800 – 1000 двойки на територията на страната. Стабилната популация на защитен вид като малкия креслив орел е показател за това, че голямото биоразнообразие на българските гори е съхранено.

Друга задача пред БДЗП е свързана с картирането на хранителните местообитания на вида, като са използвани няколко метода за установяване на видовете, с които се храни малкият креслив орел. Фотокапани са монтирани на гнезда, събирани са хранителни остатъци от гнездата след напускането на орлите през есента и са извършвани наблюдения на вида, когато ловува през деня. Основните жертви на малкия креслив орел са полевките, насекомите, змиите, гущерите, таралежите и белозъбото сляпо куче. Открити са места, на които хранителната база на птицата е била недостатъчна, затова е подобрена.

В рамките на Проекта са разработени 5 информационни листа с добри практики за създаване и поддържане на местообитания за малкия креслив орел, включващи създаване и поддържане на защитни горски пояси, земеделски практики в полза на жертвите на малкия креслив орел при управление на обработваемите земи, управление на открити пространства, представляващи хранителни местообитания на вида, създаване на хранителни траншеи с цел увеличаване на обилието на дребни гризачи. Част от тях са насоче-

ни към създаването на екотон – преходната зона между гори и различни видове тревни местообитания, обработваеми земи и влажни зони с уникални особености и характерни видове животни, с които се храни малкият креслив орел. Поддържането на екотона изисква от държавните предприятия да изведат сечи в определени насаждения, които да позволят в покрайнината на гората да се развие етажност, както и захрастяване, като са избрани места, в които рисковете от пожар са най-малки. Идентифицирани са над 1250 ха територии, подходящи за провеждане на сечи за поддръжка на екотон. Изготвени и одобрени са план-извлечения, които са проверени от съответните регионални дирекции по горите и са одобрени от ИАГ. Проведените сечи за поддържане на екотон са на повече от 800 ха, като дейността продължава.

Дейностите по създаване на хранителни ивици, или хранителни траншеи, с цел увеличаване на броя на дребни гризачи са осъществени пилотно в рамките на Проекта и са определени като много успешни. Създадени са два траншея на територията на ДГС – Звездец, като е осигурена хранителна база за основния гризач, жертва на малкия креслив орел – полевката. Разработени са различни практики за управление на откритите територии, тоест хранителните местообитания на вида – как да се ротира различни земеделски култури, така че да се подобри наличието на различни дребни животни. Като допълнение в тази дейност е разработена Методика за оценка на възобновяването и развитието на българската горска територия – важно допълнение към дейността, която не е предвидена предварително. За създаването ѝ е заимстван най-добрият световен опит в определяне на възобновяването на чисто научна база. Методиката е официализирана, проведени са обучения на служители от РДГ и държавните предприятия за работа с нея и тя вече активно се прилага на територията на цялата страна. По дейностите, нужни за определяне на заплахите за малкия креслив орел основно по миграционния му път, на 13 птици са поставени сателитни предаватели. На интернет сайта на Проекта е създадена секция за проследяване на движението им.

Инж. Росен Райчев даде висока оценка за приноса на партньорите в Проекта и подчерта, че са изпълнени ключови дейности, насочени към дългосрочното опазване на малкия креслив орел и неговите хабитати. Сред основните постижения той открил трансформацията на изкуствени иглолистни култури в естествени широколистни гори, както и прилагането на природо-

досъобразната система за производство на висококачествена дървесина, известна като Саарландски метод. И двете дейности са изпълнени от двете държавни предприятия в обем, надвишаващ първоначалните цели.

На територията на Североизточното и Югоизточното държавно предприятие сечите за трансформация на иглолистни култури в естествени широколистни гори са на площ 686 дка при планирани по проекта 400 декара. В Югоизточното държавно предприятие,

на територията на Държавните горски стопанства – Малко Търново, Кости, Звездец, Царево, и ДЛС „Граматиново“, отдавна се работи по Саарландския метод. Обученията за работа по него са насочени не само към лесовъдите. Иновативната лесовъдска практика е показана и на представители на МОСВ, заинтересовани неправителствени организации, включително и от Брюксел, работещи по Проекта. Чрез метода по природосъобразен начин се отглеждат устойчиви дървета, които развиват мощни корони – най-подходящи за гнездене на малкия креслив орел. При заложеност по проекта 3500 дка към края на 2024 г., когато дейността е приключила, са отгледани насаждения за индивидуално производство на висококачествена дървесина на 5600 дка, които директно подпомагат вида и неговото естествено местообитание в района на ЮИДП – Сливен.

През последните години здравословното състояние на създадените през 50-те години в Североизточна България полезащитни пояси, чиято основна цел е опазване на земеделските земи, се влошава. Извършените по Проекта дейности от страна на СИДП – Шумен, и ЮИДП – Сливен, свързани с поддържането и подпомагането на зелените инфраструктури, са повече от предварително заложеното. При предвидени 530 дка е подобро състоянието чрез залесяване на 680 дка полезащитни горски пояси с фиданки, произведени в Държавен горски разсадник „Соколово“ към ДЛС „Балчик“.

Първоначално е предвидено да се изготвят 4 областни плана за развитието на горските територии, като дейността е започнала в Сливен и Ямбол. Възложена е обществена поръчка, но поради нейното обжалване е изминал дълъг период от време, което е наложило удължаването на Проекта с година и половина. Към момента двата областни плана са разработени и тече процедура по тяхното съгласуване с МОСВ. Крайният срок, който партньорите по Проекта са си поставили за съгласуване на двата областни плана, е 1.11.2025 година. Материалите са предоставени в МОСВ и се чака

съгласуването на доклада за екологична оценка, за да се проведат и задължителните обществени обсъждания.

Екипът на Проекта съвместно с ръководството на ИАГ е взел решение, одобрено от Европейския секретариат на програма LIFE, другите два плана – за областите Шумен и Търговище, да не бъдат изпълнявани, а да бъдат заместени от други важни дейности – множество обучения на служители по контрола и стопанисването на горски територии и разработване на регионална политика, която дългосрочно да спомогне за справяне с проблемите на горските полезащитни пояси в района на Добруджа.

Възстановяването и опазването на полезащитните горски пояси е от съществено значение за бъдещето на малкия креслив орел. Зелените съоръжения осигуряват местообитания за различни биологични видове, включително и мигриращите по Via Pontica птици. Важни задачи са установяването на проблемите на полезащитните горски пояси и пътят за тяхното разрешаване, за да изпълняват те не само своите защитни функции – спиране на ветровата ерозия и дефлацията, увеличаване на добивите от земеделие и подобряване на влагозапасяването на почвата, но и да са трайно и спокойно място за нощуване и живот на различни животински видове. В рамките на разработването на Регионалната програма е проучен научноизследователският опит за създаването на полезащитните горски пояси, връзката им с националните и международните политики за горите, опитът и резултатите от полезността на поясите за земеделските култури, които в определени случаи могат да увеличат добивите до 30 % за конкретни полски култури. Възложено е на Националния институт по хидрология и метеорология да направи задълбочено проучване на сегашната климатична обстановка, за бъдещото развитие на климата в средносрочен план – 2050 г., и дългосрочен – 2080 г., от които да се направят научнообосновани изводи и да се предприемат действия за устойчивостта на поясите и предизвикателствата пред тях. Събрани са актуални данни за собствеността, разпространението и здравословното им състояние.

Обхватът на Регионалната програма включва общо 8074.1 ха полезащитни горски пояси в Добруджа. Програмата си е поставила за цел към 2034 г. горските пояси на територията на СИДП – Шумен, да са запазили и увеличили устойчиво площта си, да са с подобро здравословно състояние, структура и видов състав, успешно да изпълняват противоерозионната, ветрозащитната и влагозадържащата си роля, защитавайки земеделските земи и предоставяйки ключови местообитания на местни и прелетни видове, като допринасят за смекчаване на негативното влияние на климатичните промени и осигуряват възможности за социално-икономическо развитие на региона. За постигане на тази мисия са определени пет основни мерки:

- Анализ и изготвяне на предложения за актуализация на законодателството и политиките и приемане на необходимите промени, свързани с устойчивото управление и опазване на полезащитните горски пояси.
- Прецизиране и отстраняване на всички грешки и неточности в кадастралната карта, които създават проблем за стопанисването им.

- Устойчиво управление на полезащитните горски пояси с цел осигуряване на оптимални условия за отглеждане и възобновяване на насажденията.

- Възстановяване на насажденията и доизграждане на мрежата от полезащитни горски пояси.

- Осигуряване на достатъчен научен, човешки и технически ресурс за постигането на балансиран, социални, екологични и икономически функции на полезащитните горски пояси.

Регионалната програма е разработена и изпратена за съгласуване с МОСВ. Целта е през настоящата година ИАГ с помощта на СИДП – Шумен, да разработи голям стратегически проект, с който в рамките на 10 години да бъдат решени най-съществените проблеми пред полезащитните горски пояси. Подпомагане за нейното реализиране ще се търси и чрез европейско финансиране.

В дейностите, предвидени за борба с директните заплахи за вида, са извършени над 200 проверки с участието на горските инспектори за опазване на идентифицираните гнезда. Разработени са 10 съвместни проекта с представители на МВР, НПО, РИОСВ за опазване на целевия вид. Проведени са 2 национални съвещания по стопанисване и контрол и 8 обучения на горските инспектори с фокус върху правата, задълженията и отговорностите, които имат, за опазването на защитените видове. За значителен успех в работата по Проекта експертите посочват повишената осведоменост на различни групи заинтересовани страни. Проведени са обучения на земеделци и фермери в общините Елхово, Бургас и Добрич за запознаване с част от идентифицираните добри практики. Информирани за целите на Проекта и мерките, които се вземат за опазване на малкия креслив орел и неговите хабитати, са били и ловци от съответните райони.

В рамките на Проекта редовно е извършван мониторинг на 37 – 45 двойки малък креслив орел за цялостно проследяване на резултатите. Разработен е сайт – <https://eagleforests.org>, с множество информационни материали, реализирани са PR мероприятия и участия в множество международни събития, филм, посветен на опазването на хранителните местообитания на малкия креслив орел, с името „Да привлечеш крилат помощник“ – <https://www.youtube.com/@eagleforests4525>, и страница във фейсбук – <https://www.facebook.com/EagleForests>.

В рамките на Проекта повече от 100 лесовъди са обучени за горски педагози.

3000 деца са включени в образователни дейности чрез методите на горската педагогика. Създаден е кратък детски филм „Отличниците на България“ и песничка „Орел лети“. Целта е да бъде разработена национална програма по горска педагогика, с която всяко българско дете да може да посети българската гора и да се срещне с лесовъд.

През юли 2025 г. започна поставянето на нови информационни табла за постигнатите резултати от дейността по проект „Горите и земите на орела“. Една от първите е поставена в защитена зона „Добростан“ в землището на с. Добростан, община Асеновград, Пловдивска област.

Женя СТОИЛОВА
Снимки: Йордан ДАМЯНОВ